

Retribuce a parlamentní volby 1946

JAN MACHALA

Parlamentní volby z 26. května 1946 bývají charakterizovány jako po dlouhé době první a na dlouhou dobu poslední demokratické volby v Československu. Objevují se však také kritické hlasy, podle nichž byla k ovlivnění jejich výsledků zneužita právě probíhající retribuce. Cílem tohoto příspěvku je analýza a zhodnocení některých konkrétních aspektů těchto voleb i oprávněnosti kritiky samotné v kontextu dobových právních zvyklostí a politického systému tzv. třetí republiky.

VOLBY VE TŘETÍ REPUBLICE

Kritéria demokracie a hodnocení demokratičnosti mohou být velmi relativní – např. ve Francii, v zemi považované za „tradiční demokracii“, mohly jít ženy poprvé k volbám právě až v roce 1946 – a mnohá kritika poválečného uspořádání v Československu pramení ze zásadní neznalosti pořádků předválečných. Ten, kdo určuje volební pravidla, má moc do značné míry utvářet i podobu budoucího politického režimu podle vlastních představ. Nicméně mnohé z předpisů volebního zákona, které dnes vzbuzují podiv nebo dokonce pohoršení, nebyly předzvěstí nastupující totality, nýbrž prvorepublikovým dědictvím. Proto nebude na škodu se nejprve pokusit o vzájemné srovnání politického a volebního systému v poválečném a předválečném Československu.¹

Poslední předválečné parlamentní volby dělila od těch poválečných dosti

velká časová proluka. Nepočítáme-li doplňovací volby do Říšského sněmu v prosinci 1938, v nichž sudetoněmečtí voliči takřka jednotně řekli své „Ja“ Hitlerovi, konaly se poslední parlamentní volby v roce 1935. Voliči se tak vraceli k urnám až po dlouhých jednácti letech. Navíc byla snížena věková hranice volebního práva. Dříve mohl do poslanecké sněmovny volit občan po dosažení 21 let a být volen od věku 30 let. Nyní byla věková hranice snížena na 18 let v případě aktivního a 21 u pasivního volebního práva. Volit tedy mohly i osoby z tehdejšího pohledu dosud nezletilé. Na rozdíl od předválečných voleb směli v roce 1946 volit i kandidovat také příslušníci ozbrojených sil, vojáci a policisté. Naopak bylo odebráno volební právo příslušníkům národnostních menšin, hlavně německé a maďarské. Většina z nich totiž formálně pozbyla československé občanství. Tato změna se dotkla takřka výhradně voličské základny komunis-

tů jakožto jediné politické strany, která v období první republiky reprezentovala občany bez rozdílu národnosti. Komunisté tak přišli odhadem o 180 tisíc voličů. Ostatní české a slovenské politické strany, občanské, křesťanské, fašistické i socialistické, se před válkou orientovaly na voliče české a slovenské národnosti, takže se jich ztráta německých, maďarských aj. voličů netýkala.²

Díky výše zmíněným opatřením zůstal počet oprávněných voličů srovnatelný s předválečným stavem – navzdory tomu, že téměř třem milionům Němců a Maďarů nebylo vráceno československé občanství (a tím i právo volit), a navzdory odstoupení Podkarpatské Rusi s dalšími statisíci potenciálních voličů Sovětskému svazu byl počet voličů, kteří přišli k urnám v roce 1946, jen zhruba o jeden milion (12 %) nižší než u voleb roku 1935.³ Současně to ovšem znamenalo, že přes dva miliony občanů (více než 25 %) šly k volbám vůbec

1 Tato pasáž vychází z následujících publikací: BARNOVSKÝ, Michal - IVANIČKOVÁ, Edita (eds.): *Prvé povojnové volby v strednej a juhovýchodnej Európe*. Veda, Bratislava 1998; FILIP, Jan - SCHELLE, Karel: *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*. Masarykova univerzita, Brno 1992; MALÝ, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Linde, Praha 1997; MATES, Pavel: *Vývoj volebního práva v letech 1945–1989*. In: MALÝ, Karel - SOUKUP, Ladislav (eds.): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Karolinum, Praha 2004, s. 225; PEHR, Michal - VAŠEK, Richard (eds.): *Na pozvání Masarykova ústavu, sv. 5. Volby 1946: Iluze a realita*. Masarykův ústav – Archiv AV ČR, Praha 2007; Volby do Ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. In: *Zprávy Státního úřadu statistického*, řada B, roč. XXVII (1946), č. 1–25, Praha 1947.

2 Volby do Ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. Část III, Odevzdané hlasy a přidělené mandáty – podrobný rozbor. In: *Zprávy Státního úřadu statistického*, řada B, roč. XXVII (1946), č. 21–25, Praha 1947, s. 330.

3 Tamtéž, s. 334.

V českých zemích vstupovaly do volebního boje čtyři politické strany. Dopředu deklarovaly odhodlání k budoucí spolupráci v koalici Národní fronty. Foto: ČTK

poprvé a mohly snáze podléhat předvolební demagogii. Volební právo zůstávalo přímé, rovné a tajné. Termín parlamentních voleb vyhlášoval před válkou i po válce ministr vnitra.

Výrazně se proměnil počet kandidujících subjektů. Zatímco v roce 1935 kandidovalo šestnáct stran a koalic (z nichž čtrnáct dosáhlo na mandáty v parlamentu), v roce 1946 jich bylo pouze osm. Exilové strany se už na jednání v Moskvě dohodly, že některé konkurenční politické subjekty, obviňované z „fašismu“ nebo kolaborace, nebudou po osvobození obnoveny a fungující politické subjekty (např. Národní souručenství, HSES a NSDAP) budou zakázány. Tato zásada pak byla vtělena i do Košického vládního programu z dubna 1945, který v prvních poválečných letech určoval náplň a směřování československé politiky a v rozhodujících momentech do jisté míry i suploval ústavu. Kromě stran národnostních

menšin postihl takový osud i významné československé strany jako Národní demokracii a Republikánskou stranu (agrární). Agrární strana byla obnovena pouze na Slovensku a pod novým názvem Strana slobody (agrárníci však byli zakladateli obou slovenských nesocialistických stran). Politická reprezentace si navíc prosadila, že nebyly obnoveny ani nevznikly strany s celorepublikovou působností. V praxi to znamenalo, že z celkového počtu osmi stran v českých zemích vyvíjely politickou činnost a kandidovaly pouze čtyři: Čs. sociální demokracie (ČSD), Čs. strana lidová (ČSL), Čs. strana národně socialistická (ČSNS) a Komunistická strana Československa (KSČ), na Slovensku jiné čtyři: Demokratická strana (DS), Komunistická strana Slovenska (KSS), Strana práce (odnož ČSD) a Strana slobody. Komunisté a sociální demokraté vytvořili dva navenek nezávislé politické subjekty

a takto vstoupili do voleb v obou částech státu. Naproti tomu ČSNS neuspěla při pokusu založit na Slovensku svou sesterskou stranu (pod názvem Strana státní jednoty) a naopak DS nebylo povoleno rozšířit působnost do českých zemí.⁴ Všechny povolené strany byly sdruženy v koalici zvané Národní fronta (NF). Navzdory tomu se předvolební klání řídilo heslem „všichni proti všem“, i když nejostřejší boj se odehrával mezi KSČ a ČSNS.⁵

OMEZENÁ DEMOKRACIE?

Samotné snížení počtu politických stran neznamenal problém – bylo především reakcí na kritizovanou a opovrhovanou předválečnou „partokracii“ a plynule navazovalo na vývoj, který v Československu započal již na podzim roku 1938. Ostatně systém osmi politických stran je ještě velmi pluralitní ve srovnání například se současnou ČR, kde relativně vysoká uzavírací klauzule (kvórum) pro vstup do parlamentu už od 90. let efektivně omezuje počet parlamentních subjektů na 4–6 největších stran. Menší a nové politické subjekty mají jen malou šanci dostat se přes tuto hranici. Mnohem zásadnějším problémem poválečného politického systému bylo, že všechny parlamentní strany byly sdruženy v koalici Národní fronty, jejímž účelem bylo podporovat vládní politiku. Tím byla do značné míry omezena kontrola a případná kritika činnosti státních orgánů. Na poválečné politické scéně tedy neexistovala oficiální a legální opozice, a to ani v bezzubé formě „konstruktivní opozice“ socialistů za druhé republiky. Nesmíme navíc zapomínat na strany národnostních menšin, které i v krátkém období druhé republiky měly příležitost svoje „zuby“ ukázat. Po válce však byla opozice považována za „luxus“, který si stát nemů-

4 ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany v rokoch 1944–1948*. Veda, Bratislava 1999, s. 85–124; SYRNÝ, Marek: Povoijnové Slovensko a parlamentné voľby v roku 1946. In: *Na pozvání Masarykova ústavu*, sv. 5, s. 72–77.

5 Srov. PERNES, Jiří: Volby 1946 v Brně. In: *Na pozvání Masarykova ústavu*, sv. 5, s. 62–64.

že dovolit.⁶ V roce 1946 se navíc všechny fungující strany dopředu zavazovaly, že i po volbách budou vzorně spolupracovat na politice NF, což mohlo u voličů ještě víc prohloubit pocit, že není z čeho vybírat. Tento pocit byl ostatně rozšířený už v dobách první republiky. Přispívaly k němu nejen oficiální a neoficiální koaliční vazby (např. existence tzv. Pětky), ale také vázané kandidátní listiny. Volič totiž neměl žádnou možnost úpravy hlasovacího lístku, a pokud se rozhodl dát hlas některé straně, hlasoval zároveň pro všechny její kandidáty v tom pořadí, v jakém je tato strana na hlasovací lístek navrhla.

Volební systém první republiky neponechával příliš prostoru pro manévrování. Aktivní volební účast, pokud nebyla občanovi vysloveně zakázána, byla pro něj povinností. Výjimku měly především osoby přestárlé a nemocné, jinak za neúčast u voleb hrozila pokuta až do výše pět tisíc korun. Nejčastěji se pokuty pohybovaly v rozmezí několika set korun, což byl zhruba měsíční výdělek dělníka. Vyjádřit svůj občanský postoj nebo nesouhlas s politickým establishmentem demonstrativní neúčastí u voleb tak mohl pouze ten, kdo na to měl. Jedinou alternativou bylo odevzdání neplatného hlasovacího lístku, což ovšem není zrovna okázalé vyjádření postoje. Poválečný zúžený výběr musel být pro voliče ještě více frustrující, když navíc po přechodném období roku 1945 „partokracie“ nejen nevytizela, ale naplno se rozbujele v systému Národní fronty.⁷ Ve volbách zůstal zachován jak poměrný volební systém, který sliboval pestré složení parlamentu a nutnost vládní koalice, tak i dříve kritizované vázané kandidátní listiny. Národně

Príslušník SNB s pomocí dálhopisu komunikuje s volebními výbory v regionech Foto: VHA – VHÚ

socialistický tisk dokonce označoval vázané kandidátky za nezbytný předpoklad toho, aby se do přízně voličů nemohly vetřít *reakční živly z bývalých stran, které zradily národ i stát*.⁸ Volební neúčast oprávněných voličů však přesto po válce nepatrně poklesla ze 7 % (1935) na 5 % (1946), což je možné vysvětlit jak poměrným omlazením voličstva a významem, který byl těmto volbám přikládán, tak zřejmě i možnou alternativou vyjádření nesouhlasu či nerozhodnosti.

Volební systém roku 1946 totiž nabízel mezi jinými „novinkami“ legální alternativu pro vyjádření nesouhlasu s politikou Národní fronty – tzv. bílé lístky, jimiž volič splnil svou občanskou povinnost, aniž by dal hlas některé z kandidujících stran. S návrhem na jejich zavedení přišli komunisté, a i když jej koaliční partneři nakonec přijali, zůstala obava, že připraví o vo-

lební zisk strany politického středu, které si dělaly zásluku na hlasy voličů nepovolených pravicových stran. Z toho důvodu měli představitelé ČSNS problém, jak svůj odpor vůči bílým lístkům prezentovat veřejnosti. V tisku o nich mluvili střídavě jako o neprozřetelnosti, která umožní *reakcionářům, zrádcům a kolaborantům*, aby se politicky projevíli, jindy jako o násilí páchaném na voličích.⁹ A současně tvrdili, že bílý lístek bude vlastně hlasem pro komunisty.¹⁰ Na druhou stranu také tvrzení zastánců bílých lístků, že umožňují demokraticky vyjádřit nesouhlas s politikou NF, je pravdivé jen v rovině vizuálního efektu. Pravdou je, že bílé lístky byly technicky vzato neplatnými hlasy a měly podobný efekt jako např. přetržený hlasovací lístek nebo prázdná obálka. S tím podstatným rozdílem, že se připočítávaly k platným hlasům při

6 Volby budou soutěží schopných (r). *Svobodné slovo*, 11. 1. 1946, s. 2. Srov. SVĚTLÍK, František: Nástup nové generace Čsl. strany lidové. *Lidová demokracie*, 4. 4. 1946, s. 2.

7 Srov. KOŽELUHOVÁ, Helena: Zbytný státní aparát. *Obzory*, 26. 1. 1946, s. 56.

8 Zásady nového volebního řádu (Hn). *Svobodné slovo*, 13. 1. 1946, s. 3.

9 Např. HERBEN, Ivan: Národní fronta. *Svobodné slovo*, 30. 3. 1946, s. 1–2; VRBA, Jan: Pátá strana. *Svobodné slovo*, 11. 4. 1946, s. 1.

10 To naznačovaly i protestní slogany jako například: *Nedáte-li červený, dejte aspoň bílý nebo Bílý lístek v urně zrudne*. Viz KOUTEK, Ondřej: *Prokop Drtina. Osud československého demokrata*. ÚSTR – Vyšehrad, Praha 2011, s. 214–221.

rozdělování mandátů mezi kraje. Poslanecké mandáty, jejichž počet byl stanoven podle celkového počtu odevzdaných platných hlasů, se pak v rámci jednotlivých volebních krajů rozdělovaly pouze podle hlasů odevzdaných stranám. Nejblíže pravdě tedy byli ti, kteří namítali, že kdo volil bílým lístkem, volil vlastně všechny strany NF, neboť každá měla z „nevyužitého mandátu“ stejný zisk.¹¹

Bílé lístky nakonec nepřinesly ať už očekávaný, nebo obávaný efekt, celkem jimi hlasovalo pouze 32 177 lidí (0,45 % voličů). Jistou formu protestu sehrály bílé lístky až ve volbách roku 1948, kdy v některých okresech vyjádřilo nesouhlas s poučným politickým vývojem více než 13 % lidí. Ale v roce 1946 měly na výsledek voleb stejně malý vliv jako omylem vhozené neplatné hlasy, kterých bylo 27 250 (0,38 %). Konečný výsledek voleb je notoricky známý: KSČ získala v českých zemích 40 % hlasů, ČSNS 24 %, ČSL 20 % a ČSD 16 % hlasů. Na Slovensku zvítězila DS se 61 % nad KSS se 30 %; zisky zbylých dvou slovenských stran byly marginální a do parlamentu se dostaly jen díky příznivé metodě přidělování mandátů.¹²

RETRIBUCE¹³

Za účelem přísného potrestání nacistických válečných zločinců a jejich pomahačů (tj. zrádců a kolaborantů) vydal prezident v roce 1945 zvláštní, tzv. retribuční dekrety. Ty dovolovaly potrestat provinilce za některé zločiny přísněji, než to umožňovaly předválečné zákony, a současně také zaváděly tresty za některé skutky, které před

válkou trestné nebyly, např. za udavačství nebo přihlášení se k německé národnosti. V praxi měl přitom být uplatněn princip tzv. retroaktivity, to znamená zpětné působení právní normy před dobu, než nabyla účinnosti. Tento princip samozřejmě nijak nepřispívá k prostředí právní jistoty, ale nacistické zločiny byly považovány za natolik výjimečné, že při jejich trestání sáhly k mimořádným prostředkům všechny dotčené státy (některé např. obnovily trest smrti). Retribuční normy platné v poválečném Československu přímo navazovaly na mezinárodní spojenecké dohody o potrestání nacistických válečných zločinců a jejich pomahačů. Je potřeba na ně primárně pohlížet jako na součást denacifikačních snah, jaké se ve stejné době uplatňovaly na většině území Evropy.

V českých zemích (na Slovensku se retribuice řídila zvláštními předpisy) k tomu účelu sloužily zejména následující dekrety: dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. (tzv. velký retribuční dekret), jímž se ve všech krajích zřizovaly mimořádné lidové soudy, které měly trestat zločiny spáchané v době zvýšeného ohrožení státu (od května 1938 do prosince 1946). Dále dekret č. 17/1945 Sb., jímž se zřizoval Národní soud, který měl soudit významné osobnosti za stejné zločiny a podle stejných pravidel jako v případě předchozího dekretu. Národní soud a mimořádné lidové soudy měly charakter stanných soudů, měly soudit jasné viníky a okamžitě ukládat trest (např. vykonání trestu smrti do dvou hodin po rozsudku), proti jejich rozsudku nebyl přípustný opravný prostředek kromě prezidentské milosti. Minimál-

ním trestem, jenž však mohl být za polehčujících okolností snížen, bylo pět let vězení.¹⁴

Méně závažná provinění (např. aktivní členství ve fašistických stranách) měla být trestána podle jiných dekretů. Dnes často neprávem opomíjený je dekret č. 105/1945 Sb., jímž se zřizovaly tzv. očištné komise pro veřejné zaměstnance. Ti zaměstnanci placení z veřejných prostředků, kteří se za okupace např. hlásili k Němcům, propagovali antisemitismus, poskytovali výhody okupantům nebo jiným v dekretu uvedeným způsobem podporovali nacismus a okupační režim, měli být očištnými komisemi kázeňsky potrestáni, popřípadě dokonce propuštěni bez nároku na penzi. Navazující dekret č. 138/1945 Sb., o proviněních proti národní cti (tzv. malý dekret), rozšiřoval trestnost činů uvedených v předchozím dekretu na všechny občany české a slovenské národnosti (za některé činy bylo možné potrestat i cizince). Takové činy byly kvalifikovány jako správní přestupky a tzv. trestní nalézací komise u okresních národních výborů mohly za jejich spáchání uložit trest vězení do jednoho roku a pokutu do jednoho milionu korun. Mimořádné lidové soudy a Národní soud spadaly do kompetence ministerstva spravedlnosti (řízeného ministrem za ČSNS); očištné komise spadaly pod jednotlivá ministerstva (podle oboru, v němž obviněný pracoval) a trestní nalézací komise do kompetence ministerstva vnitra (řízeného ministrem za KSČ).

Období „divoké retribuice“ a plošného zatýkání všech podezřelých definitivně skončilo v listopadu 1945, po vydání dekretu č. 137/1945 Sb.¹⁵ Již o několik

11 Parlament o volbách (kf). *Svobodné slovo*, 11. 4. 1946, s. 3.

12 *Volby do Ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. Část III, Odevzdané hlasy a přidělené mandáty – podrobný rozbor*, s. 329–334.

13 Tato pasáž vychází především z publikací BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Tilia, Šenov u Ostravy 1998 a FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Academia, Praha 2010.

14 FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 129.

15 Tento dekret o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé v době revoluční primárně zpětně legalizoval zajištění těchto osob i prodloužování jejich vazby přes dobu stanovenou v dosavadním trestním řádu, ale současně omezoval počet kolaborantských činů, u nichž byla vazba podezřelého přípustná.

měsíců dříve však nedostatečná kapacita věznic a internačních táborů zredukovala zadržování obviněných na nejnnutnější případy. Každý člověk podezřelý ze zločinu podle velkého retribučního dekretu musel být nyní dodán do vazby na pokyn veřejného žalobce lidového soudu; podezřelí z provinění proti národní cti (malý dekret) byli vyšetřováni na svobodě.

Jaký vliv mohly mít trestní postihy podle některého z uvedených dekretů na výsledek voleb v roce 1946? Jak měly být retribuční dekry zneužity k jejich zmanipulování? Mezi miliony bývalých československých voličů, kterým v roce 1946 zůstaly volební místnosti zapovězeny, patřili také tisíce retribučních provinilců. Podle nejrozšířenější polistopadové verze se stalo přibližně toto: *Retribuční soudnictví však zásadně a negativně ovlivnilo i naši politickou scénu, protože ten, kdo byl obviněn podle retribučních dekretů, dokonce i ten, kdo dostal zatím pouze obsílku k soudu, pozbyl volebního práva. Rozhodnutí bylo samozřejmě velice výhodné pro Komunistickou stranu Československa, neboť jí usnadnilo vítězství v parlamentních volbách v květnu 1946. Tato skutečnost se výrazně projevila především v Praze, kde před volbami obdrželo od komunisty kontrolovaného bezpečnostního aparátu obsílku asi 15 000 osob, což mělo výrazný podíl na volebním vítězství KSČ v hlavním městě a obsazení funkce primátora vlastním kandidátem. V celorepublikovém měřítku bylo tímto způsobem před volbami zbaveno volebního práva přibližně 250 až 300 tisíc voličů.*¹⁶

„MALÝ PODVOD, ALE CHARAKTERISTICKÝ“

Nutno poznamenat, že většina ostatních historiků se od výše uvedeného tvrzení mírně distancuje použitím slov „prý“ a „údajně“. Mnozí také vyslovují pochybnost nad tvrzením, že by všich-

PRAVO

5. března 1946

V Praze se zahajuje očista

V těchto dnech zahajuje činnost 52 vyšetřujících a 52 nalézacích (trestních) komisí ústředního národního výboru v jednotlivých pražských čtvrtích podle dekretu prezidenta republiky 138/45 o národní cti.

Všechny tyto komise podléhají přímo administrativě referenta UNV pro vnitřní národní bezpečnost v Praze I, Národní tř. č. 13. Po stránce rozhodující jsou tyto komise naprosto neodvislé a jejich rozhodnutí je konečné. Komise jsou čtyřčlenné a nikdo nemá práva do jejich jednání zasahovati. Případy, které mohou vzbudit zvlášť nepříznivý ohlas ve veřejnosti a kde veřejnost má i na průběhu řízení zvlášť živý zájem, mohou být veřejné.

Na jednotlivých okresech je tolik materiálů, že jsou vážné obavy, že členové bezpečnostních komisí tento materiál ani nezvládnou, zvláště

nyní, kdy někteří členové těchto komisí dostali k 1. březnu 1946 výpověď. Tomuto nebezpečí se musí zabránit tím, že výpovědi budou s okamžitou platností odvolány.

Počítá se s tím, že spisů spadajících pod dekret o národní cti bude přes 60 000. Značná část žalob leží však ještě u zájmových organizací (ÚRO, závodních rad a p.) a je třeba, všechny tyto žaloby předat ihned bezpečnostním referátům místních obvodních rad.

Zahájení činnosti těchto komisí bylo bráněno poukazem na nedostatek místností. Nyní konečně zahajují svoji činnost. Vzhledem k tomu, že se při prvním udání velmi často spisy ztratily, je dobře žalobu obnovit. Záleží nyní na obyvatelstvu Velké Prahy, aby ani jeden zrádce neproklouzl a došel spravedlivého trestu.

Pozor na provinilce proti národní cti a kolaboranty!

Až do dne voleb je možno žádat, aby u jmen zrádců a kolaborantů, u jmen členů různých fašistických a kolaborantských skupin byla vyznačena překážka výkonu volebního práva. Oznámení se podává na okresní národní výbor. Uvádíme vzor oznámení:

Okresnímu národnímu výboru

V . . . . .

»Oznamuji, že p. . . . . byl funkcionářem (členem) organizace . . . . . jež je uvedena ve vlád. nařízení č. 36/46 Sb.

Jmenovaný byl zapsán ve stálém voličském seznamu obce . . . . . pod číslem . . . . .

Navrhuji, aby u jeho jména byla ve stálém voličském seznamu připojena poznámka překážky volebního práva podle § 24 odst. 2 zák. o stálých seznamech voličských.

(Podepíše buď jednotlivec, nebo předseda místní organizace nebo okresní sekretář.)

Podobné oznámení učíte, jestliže narážíte se ve voličském seznamu jméno osoby, proti které bylo zahájeno trestní řízení podle dekretu o provinění proti národní cti a u které nebyla překážka volebního práva zanesena z moci třetího jak se státi mělo. Uvádíme vzor podání, které se rovněž adresuje okresnímu národnímu výboru:

Šetření případů tzv. provinění proti národní cti podle malého dekretu bylo v Praze zahájeno necelé dva měsíce před volbami

RECEPT RUDÉHO PRAVA z 15. t. m.

Kreslil: PROP 7
»Soudruhu, toč, at jim utnem žilu: Musíme volby vyhrát.«

Výzvy v tisku KSČ vyvolaly okamžitou reakci tisku ČSNS. Panovaly obavy ze zneužití retribuční ve volbách.

Foto: Rudé právo, Svobodné slovo 1946

16 LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti. Československo 1918–1989 (nezahrnuje rozsudky německé justice)*. ÚDV, Praha 2000, s. 18. Srovnej po faktografické stránce nezměněnou pasáž ve 2. vydání – LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti. Československo 1918–1989 (nezahrnuje rozsudky německé justice)*, 2. opravené a rozšířené vydání. ÚDV, Praha 2006, s. 21–22.

ni postižení měli v úmyslu volit nekomunistické strany, jmenovitě ČSNS, která měla být takovýmto nekalým způsobem připravena o volební vítězství.¹⁷ Uváděná čísla však dosud nezpochybnil nikdo. Například Benjamin Frommer ve své zásadní syntéze o československé retribuční povaze považuje za přehnané tvrzení, že by případná volební manipulace připravila demokratické strany o *nejméně deset mandátů* (za pravděpodobnější pokládá tři mandáty, což by na změnu poměru sil ve sněmovně stačilo), ale samotná čísla považuje za poměrně přesná.¹⁸ Opatrný přístup je na místě, protože informace o takovémto zmanipulování voleb pocházejí z jediného zdroje – od politiků ČSNS.

Již několik dní po oznámení výsledku voleb, na schůzi ústředního výboru ČSNS 6. června 1946, přednesl ministr spravedlnosti Prokop Drtina referát o volbách a jejich výsledku, v němž mimo jiné řekl: *Dále měl vliv nesporně malý retribuční dekret i důsledky, které se z toho provedly. To nás připravilo o pár tisíc hlasů, o tom není pochyb, v samé Praze nejspíš o pár desítek tisíc hlasů, které byly rozhodující pro to, abychom byli stranou první.*¹⁹

Ministr spravedlnosti neřekl přímo (rozhodně ne do zápisu), že by volební porážka byla dílem nějaké intriky, pouze že trestní stíhání podle malého dekretu připravilo ČSNS v Praze o rozhodující hlasy. Rovněž zde nepadlo slovo o tom, že by takové stíhání nebylo odůvodněné. Historik Václav Král z toho později vyvodil, že národně socialistická strana počítala s volební podporou někdejších kolaborantů.²⁰

O mnoho let později ve svých pamětech (které však vyšly až posmrtně v exilu) byl Drtina ve vysvětlení květnové volební porážky své strany mnohem konkrétnější a kritičtější: *Dalším tvrdým volebním trikem, který KSČ umožnil její vládnutí v ministerstvu vnitra a převahu pozic v národních výborech, byla manipulace s voličskými seznamy, v nichž byla vyškrtnuta velká část voličů na základě jejich domnělé kolaborace za války podle tzv. malého retribučního dekretu, který si komunisté vymohli. Marně jsme proti tomu u Noska protestovali, tvrdil, že je to vůle jednotlivých příslušných obecních a městských národních výborů a že on proti tomu nemůže nic dělat. Tak bylo mnoho nekomunistických voličů připraveno v těchto volbách o hlasovací právo. V Praze to činilo asi 20.000 hlasů, právě tolik, oč nás zde komunisté předčili. Po volbách většina těchto osob byla obviněná z kolaborace zproštěna. Byl to důkaz, že jejich nařčení provedli komunističtí bezpečnostní referenti s pomocí Noskova SNB výlučně za účelem oslabení nekomunistických stran ve volbách.*²¹

K pražským volebním výsledkům pak doplňuje konkrétní čísla: *Jejich [tj. komunistů] dalším výrazným úspěchem bylo i jejich prvenství v Praze. Bylo sice těsné, velmi těsné, ale bylo. Dostali 240.111 hlasů, kdežto my 221.836 hlasů, tedy pouze o 18.275 voličů méně. Prvenství v Praze a tím i nároku na významnou funkci primátora hlavního města dosáhli komunisté tedy výlučně díky oné manipulaci, kterou odepřeli asi 20.000 pražských voličů volební právo zjevným zneužitím malého retribučního dekretu, o němž jsem se již zmiňoval.*²²

Podobným způsobem vysvětloval volební porážku v domnělé národně socialistické doméně i Ladislav Karel Feierabend: *Ke komunistickému vítězství přispěly i jiné okolnosti. Jednou – a to nemalou – bylo řízení o přestupcích proti národní cti podle malého retribučního dekretu. Řízení bylo většinou zavedeno na základě nedoložených skutečností nebo osobní msty. Národní socialisté ztratili mnoho hlasů, protože na venkově řízení silně postihlo bývalé agrárníky a vzalo jim hlasovací právo. Myslím, že nepřeháním, když napíšu, že tak bylo mnoha desetitisícům osob znemožněno volit. Bezpečnostní referát pražského magistrátu rozeslal den před volbou asi 15 000 národních socialistů obsílky k řízení, aby nesměli volit. Stalo se tak, když pražským primátorem byl předseda národněsocialistické strany dr. Zenkl. Také v Plzni bylo před samými volbami mnoha tisícům nekomunistů doručeno předvolání před trestní komisí městského národního výboru podle malého retribučního dekretu. Proti většině těchto osob takto vyloučených z voleb nebylo trestní řízení vůbec zavedeno a většina zbývajících obviněných byla při trestním řízení osvobozena. Komunisté tak poprvé získali při volbách do městského národního výboru většinu.*²³

Feierabend se držel více při zemi, pokud šlo o čísla, ale je konkrétnější, pokud šlo o postižené. Zatímco podle Drtiny byli v Praze trestními obsílkami zbaveni volebního práva nekomunističtí voliči obecně, Feierabend už tvrdí, že to byli členové národně socialistické strany. Rozdíl několika tisíc v údajích obou svědectví hraje roli jen do té míry, že Feierabendem

17 Srov. KOČIAN, Jiří: *Československá strana národně socialistická v letech 1945–1948. Organizace, program, politika*. Doplněk, Brno 2002, s. 104; KOUTEK, Ondřej: *Prokop Drtina*, s. 221.

18 FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 286–287.

19 KRÁL, Václav: *Cestou k únoru. Dokumenty*. Svobodné slovo, Praha 1963 (Dokument 28), s. 166. Srov. *Národní archiv* (dále jen NA), fond (dále jen f.) ČSNS, karton (dále jen k.) 78, Schůze předsednictva strany 1945–1948. Zápis o schůzi ústředního výkonného výboru strany, 6. 6. 1946. Výklad o volbách a jejich výsledku – Projev br. ministra dr. Prokopa Drtiny.

20 KRÁL, Václav: *Cestou k únoru*, s. 31.

21 DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století. Svazek II, kniha 1 – Emigraci k vítězství*. Melantrich, Praha 1991, s. 163.

22 Tamtéž, s. 169.

23 FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky III*. Atlantis, Brno 1996, s. 315.

uváděných 15 tisíc hlasů by na vítězství ČSNS v Praze nestačilo. Podstatnější je, že oba vysvětlují volební úspěch KSČ v Praze bezdůvodnými obviněními podle malého dekretu, které měl proti politickým odpůrcům vznést komunistický aparát a tak je zbavit volebního práva. Feierabend navíc tvrdí, že stejným způsobem dosáhli komunisté volebního vítězství i v Plzni (Drтина mylně uvádí, že v Plzni zvítězila ČSNS).

Spisovatel, žurnalista a někdejší lidovecký politik Pavel Tigrid patřil k velkým kritikům retribučního soudnictví vůbec (na rozdíl od Drtiny, který se na retribuční významně podílel). Shodně s Feierabendem tvrdí, že falešná udání, která ovlivnila hlasování, byla rozeslána těsně před volbami, aniž by však identifikoval oběti podvodu jako voliče ČSNS a vysvětlil nějak údajné zvýhodnění komunistů: „*Malý dekret*“ navíc zvýhodňoval komunisty v květnových volbách (1946): *kdo dostal i jen obsílku, že bude souzen, nesměl prostě volit. Tak jen v Praze čtyřicet hodin před volbami rozeslal komunisty ovládaný bezpečnostní referát na 15 000 takových obslek. Malý podvod, ale charakteristický.*²⁴

Hubert Ripka, poválečný ministr zahraničního obchodu a významný politik ČSNS, nedlouho po únorových událostech roku 1948 napsal: *Z volebních seznamů bylo vyškrtáno 250 až 300 tisíc osob pod záminkou, že jsou podezřelí z kolaborace s Němci, čímž byly demokratické strany připraveny o nejméně deset mandátů.*²⁵

Další národně socialistický politik v exilu, Ota Hora, později tvrdil v podstatě to samé co Ripka: *Podle volebního řádu byly sestaveny volební seznamy a před volbami vypřeseny k nahlédnutí všem voličům. Zjistilo se, že v seznamech často chybí jména voličů, kteří nejsou příslušníky komunistické strany. Nejdůležitější však byl trik, komunisty dobře*

*promyšlený, že zjistí-li občan ve volebních seznamech jména těch, kteří byli podezřelí nebo známí jako kolaboranti s nacisty, mají podat námítky, které budou přešetřeny. Zjistilo se, že asi 250 až 300 tisíc občanů bylo takto obviněno a ze seznamu vyškrtáno. Tím přišly o volební právo statisíce občanů, nekomunistů. I zde komunisté zneužili dobře míněných presidentských dekretů o potrestání skutečných kolaborantů.*²⁶

Ripka i Hora shodně navyšují počet údajných obětí falešných udání na statisíce. Ani oni netvrdí, že by se jednalo přímo o voliče či členy ČSNS, pouze je označují jako „nekomunisty“. Na druhou stranu však také neříkají, že k podvodu měl být zneužit malý dekret, ale retribuční dekrety všeobecně. Přestože Hora věnuje této záležitosti mnohem více prostoru než Ripka, jeho obvinění nejsou o nic konkrétnější. V textu opakuje výraz „zjistilo se“, aniž by uvedl, kdo a kdy údajný podvod s volebními seznamy zjistil a jaká učinil opatření po tomto zjištění. Horovo svědectví se však od předchozích liší v jednom detailu – zatímco ostatní autoři spojují falešné obvinění s automatickým pozbytím volebního práva, Hora jaksi mimochodem zmiňuje, že námítky proti zapsání podezřelých osob do volebních seznamů měly být podrobeny šetření. Nicméně i on ve výsledku předpokládá statisíce vyškrtnutých nekomunistických voličů.

Údaje o zmanipulování výsledku voleb pomocí retribučních dekretů se pochopitelně objevily i v exilové historiografii: *Malý dekret se straně [tj. KSČ] znamenitě hodil před volbami v roce 1946. Kdo byl podle dekretu obviněn, musel být vyškrtnut ze seznamu voličů. V Praze to bylo asi 15 tisíc občanů, v celé republice 250–300 tisíc. Pozdější osvobozující výroky už na volbách nic nezměnily.*²⁷

Tato formulace má zásadní význam, protože autoři (Vilém Hejl, Karel Kap-

lan) sice zkombinovali čísla uvedená v pamětech Feierabenda a Hory, ale obojí připsali na účet zneužití malého dekretu (Hora psal o zneužití dekretu všeobecně). Rovněž oni pokládají rovnítko mezi bezdůvodné obvinění a automatickou ztrátu volebního práva. Právě tímto výběrem a kombinováním údajů o údajném zmanipulování voleb vznikla verze, která je dnes v české historiografii nejrozšířenější.

Žádný z národně socialistických politiků samozřejmě netvrdil, že by podvodná obvinění z kolaborace měla být jedinou příčinou komunistického volebního vítězství. Drтина si například stěžuje, že jak se blížily volby, stále častěji a tvrději docházelo k *policejnímu znepokojování občanů* – k dotazům, výslechům i k zatčení na půl dne nebo na noc. Dalším často uváděným psychickým nátlakem měly být plánované přesuny Sovětské armády (nakonec odložené na dobu po volbách), sociální demagogie na venkově (zejména rozdělování konfiskované půdy), údajná manipulace s voličskými průkazy (poprvé mohlo více než čtvrt milionu voličů díky průkazům volit mimo bydliště) a za *promyšlený komunistický trik* označuje také snížení hranice aktivního volebního práva na 18 let.²⁸ Nutno dodat, že nejmladší voliči byli tradičním předmětem kontroverzí již před válkou. Za první republiky byly naopak občanské strany obviňovány z toho, že tak ovlivňují výsledky voleb ve svůj prospěch. Předpokládalo se totiž, že mladí voliči budou volit strany socialistické, což mělo být důvodem pro věkovou hranici 21 let, ale také pro odebrání volebního práva příslušníkům ozbrojených sil. Zákaz se totiž vztahoval nejenom na policisty a vojáky z povolání, ale i na vojáky v prezenční vojenské službě – opatření tak údajně zabraňovalo mladým mužům

24 TIGRID, Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Odeon, Praha 1990, s. 210.

25 RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka*. Atlantis, Brno 1995, s. 58.

26 HORA, Ota: *Svědectví o puči. Z bojů proti komunistické Československa*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1978, s. 202.

27 HEJL, Vilém – KAPLAN, Karel: *Zpráva o organizovaném násilí*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1986, s. 25, 29.

28 DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Svazek II, kniha 1 – Emigraci k vítězství*, s. 166.

volit socialisty.²⁹ Hlavním problémem většiny těchto obvinění a konspiračních teorií (předválečných i poválečných) je, že jejich pravdivost nelze ověřit. Nelze zjistit, kolik mladých lidí volilo v tajných volbách strany na krajní levici a kolik „střed“, kolik voličů se nechalo zastrašit ohlášením přesunů spojeneckých sovětských vojsk, akcemi banderovců, policejní šikanou, nebo kolik lidí naopak tyto věci podnítily k tomu, aby ze vzdoru volili proti komunistům. Výše citovaná obvinění národně socialistických politiků však také uvádějí konkrétní čísla jako důkazy zmanipulovaných voleb a konkrétní způsoby, jak k manipulaci mělo dojít. A tato obvinění ověřit lze.

KDO NESMÍ VOLIT?³⁰

Zatímco v dnešní ČR i právoplatně odsouzenému občanovi zůstává (alespoň teoreticky) aktivní volební právo (a v některých případech i pasivní, tedy právo kandidovat), v minulosti tomu tak nebylo. V dobách první republiky byly z volebních seznamů vyškrtnuty např. osoby, které rozhodnutím soudu upadly do konkurzu a osoby odsouzené za trestný čin spáchaný z nízkých a nečestných pohnutek či za takový trestný čin, pro který příslušný zákon automaticky ukládal jako trest ztrátu volebního práva. Asi nejznámějším případem takového zákona byl Zákon na ochranu republiky z roku 1923.³¹ Ztráta

volebního práva však nehrozila pouze za spáchání trestného činu, ale také v důsledku odsouzení za některé „asociální“ přestupky (např. žebrota, prostituce), pokud zemský úřad (nikoli soud) rozhodl o umístění dotyčné osoby do donucovací pracovny (jakési „polepšovny“ pro dospělé).³²

Příslušné zákony z roku 1946, tj. zejména Zákon o úpravě stálých seznamů voličských č. 28/1946 Sb. a Zákon o volbě Ústavodárného Národního shromáždění č. 67/1946 Sb., tato pravidla zachovaly, současně však ztrátu volebního práva výslovně rozšířily také na případy trestných činů odsouzených podle retribučních dekretů. Naopak za určitých podmínek umožnily vrácení volebního práva některým osobám, které o něj přišly rozhodnutím soudů v době okupace.³³

Protože zločin kolaborace byl považován za zvlášť zavrženíhodný a panovala snaha nepřipustit osoby, které se ho dopustily, k volbám, i když jejich vina nebyla dosud potvrzena rozsudkem, shodly se strany Národní fronty na rozšíření podmínek ztráty volebního práva. Rozdíl oproti prvorepublikové praxi spočíval v tom, že o právo volit přišli nejen odsouzení, ale také ti, proti nimž bylo teprve zahájeno vyšetřování za trestný čin podle velkého dekretu, ovšem pouze pokud na ně byla současně uvalena vyšetřovací vazba. V ostatních případech trestního oznámení podle některého retribučního dekretu (malého i velkého) mohlo i dodatečně dojít k tzv. pozna-

menání překážky výkonu volebního práva, které mělo tytéž následky jako vyškrtnutí ze seznamu, pokud se odvolací volební komise ONV (paritně složená ze zástupců všech stran) shodla, že odnětí volebního práva dotyčné osobě je ve veřejném zájmu. Překážku bylo možné poznamenat i v době těsně před volbou, kdy se do seznamů jinak již nemělo zasahovat.

Volební právo tedy skutečně mohlo být odejmuto už na základě obvinění z kolaborace, avšak nikoliv automaticky a obligatorně, jak tvrdí většina citovaných politiků a současné historiografie³⁴, nýbrž po přezkoumání (jak zmiňuje Ota Hora³⁵). Přezkoumání a následné rozhodnutí v případě zločinů podle velkého dekretu bylo na žalobci – tedy člověku spadajícím pod ministra Drtina (proto nejspíš Drtina omezil svou kritiku na malý dekret). V případě přestupků podle malého dekretu rozhodovalo kolegium odvolací komise. Ta byla složená ze zástupců všech čtyř stran kandidujících v českých zemích. Proto je nepravděpodobné, že by znevýhodnila, nebo naopak kryla voliče jedné strany. Navíc bylo v zákoně omezení, že překážka výkonu volebního práva se mohla poznačit jen u osob, proti nimž bylo učiněno udání do 15. února 1946 (zákon byl publikován 25. února, takže pro následnou manipulaci úmyslně nebyl vytvořen prostor).³⁶ Tudiž v žádném případě neodpovídá pravdě Tigridovo a Feierabendovo tvrzení, že k odebrání volebního práva stačilo trestní oznámení

29 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*. NLN, Praha 2007, s. 339. Srov. KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl I. – Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Libri, Praha 2003, s. 166.

30 Název vypůjčen z článku CHUDOBA, Zdeněk: *Kdo nesmí volit? Obzory*, 23. 3. 1946, s. 185–186.

31 *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, ročník 1923, s. 207 ad.

32 ČERNÝ, Pavol: *Právní ochrana před extremismem*. C. H. Beck, Praha 2008, s. 38–40.

33 *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, ročník 1946, s. 177 ad., s. 701 ad., s. 703 ad.

34 BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu*; FROMMER, Benjamin: *Národní očista*; KOCIAN, Jiří: *Československá strana národně socialistická v letech 1945–1948*; KOUTEK, Ondřej: *Prokop Drtina*; LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti*; HANZLÍK, František: *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*. Prewon, Praha 1997, s. 154–155; VEBER, Václav: *Osudové únorové dny 1948*. NLN, Praha 2008, s. 46.

35 HORA, Ota: *Svědectví o puči*, s. 202.

36 K tomu srovnej zprávu výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona o stálých seznamech voličských, 33. schůze PNS, 21. února 1946 – viz <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/033schuz/so33002.htm> (citováno k 30. 5. 2013). Též projev poslance Jaroslava Řehulky, 28. schůze PNS, 12. února 1946 – viz <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/028schuz/so28002.htm> (citováno k 30. 5. 2013).

rozeslané 24 hodin před zahájením voleb 26. května 1946.³⁷ Takto na poslední chvíli mohly přijít o volební právo jen osoby vzaté do vazby. Vzhledem k výše zmíněnému přeplnění věznic je náhlé uvěznění desetitisíců občanů nepravděpodobné. Počet vězňů by se totiž musel víc než zdvojnásobit, aby to ovlivnilo výsledek voleb.³⁸

Samozřejmě, realita mohla být značně odlišná od znění právních předpisů. Ostatně i dnešní praxe se pochopitelně dosti liší od ústavní teorie a hlasování bývá znemožňováno nejen odsouzeným, ale i obviněným ve vyšetřovací vazbě.³⁹ V tisku se před volbami roku 1946 v této souvislosti objevovaly informace, které byly často v rozporu se skutečným zněním zákonů. Zejména články v *Rudém právu*, které nabádaly občany k bdělosti pod hesly *Zrádci nesmí volit!* nebo *Pozor na provinilce proti národní cti a kolaboranty!*, přinášely někdy i nepravdivé informace o tom, za jakých podmínek je možné volební právo odejmout. Mimo jiné tvrzení, že toto pozbytí nastává automaticky po ohlášení kolaborantské činnosti.⁴⁰ Nelze snadno zjistit, jak se odvolací volební komise v jednotlivých případech zachovaly, zda se neřídily pokyny komunistického tisku více než zákony, ale celkový výsledek jejich práce byl statisticky zpracován a lze jej porovnat se vznesenými obviněními z manipulace.

STATISTIKA NUDA JE...

Ripka s Horou sice uvádějí nejvyšší čísla, současně však mluví o zneužití

retribučních dekretů všeobecně, což značně rozšiřuje a komplikuje zjištění okruhu potenciálně postižených. Můžeme nicméně alespoň vycházet z toho, že mají na mysli pouze retribuční v českých zemích. Na Slovensku se retribuce řídila vlastními předpisy a ostatně výsledky voleb na Slovensku národně socialistické autory ani nepálily, protože tam byli komunisté poraženi poměrem 2:1. Jelikož dílčí data ke stavu retribuce v květnu 1946 neznáme, musíme se spokojit se souhrnnými čísly za celé první retribuční období (do května 1947).

Celkový počet obvinění podle velkého dekretu byl 132 549, počet obviněných podle malého dekretu činil podle dostupných údajů 179 896, přičemž tyto dvě množiny se částečně překrývají. Jen letmý součet tak ukazuje, že horní odhad 300 tisíc případů zneužití retribučních dekretů (Hora, Ripka⁴¹) je nesmyslný. Vlastně by znamenal, že skoro každý (96 %), kdo byl v letech 1945–1947 na základě některého z retribučních dekretů obviněn, by musel být v květnu 1946 automaticky zbaven volebního práva, což, jak plyne z dikce volebních zákonů, neodpovídá pravdě. Současně tento odhad naznačuje, že skoro všichni by byli obviněni bezdůvodně, jen za účelem zmanipulování voleb, což rovněž neodpovídá pravdě. Mimořádné lidové soudy (velký dekret) zastavily trestní řízení pro nedostatek důkazů nebo osvobodily obviněné pouze ve 49 666 případech (37,5 %) a ve 22 087 případech (16,7 %) obvině-

ně odsoudily. Zbýlých 60 796 případů (45,8 %) bylo buď předáno řádným soudům, zastaveno z důvodu neznámého pobytu pachatele, nebo přerušeno kvůli odsunu a repatriaci obviněných (zde se jednalo o Němce a další cizince, kteří by stejně nemohli volit). Jen u 37,5 % případů lze tedy říci, že obvinění nezakládalo vinu podle velkého retribučního dekretu.⁴² Rovněž podle malého dekretu bylo skončeno 46 422 (25,8 %) případů odsouzením a 44 629 (24,8 %) neuzavřených případů předáno soudům. Zastaveno tedy bylo 88 845 případů (49,4 %). Zde se však nerozlišuje, zda pro nedostatek důkazů, neznámý pobyt pachatele nebo kvůli odsunu (počet případů zastavených kvůli odsunu byl předběžně uváděn 12 %).⁴³ Pokud nebudeme zpochybňovat oprávněnost rozsudků mimořádných lidových soudů ani trestních nalézacích komisí, pak případů, kdy obvinění nebyli odsouzeni, odsunuti ani nezvěstní a kdy tedy můžeme uvažovat o jejich nevině, bylo nanejvýš 138 511. Tedy ani spodní odhad 250 tisíc případů údajného zneužití retribučních dekretů (Ripka, Hora⁴⁴) neodpovídá realitě, a pokud je aplikován pouze na malý retribuční dekret (Hejl, Kaplan⁴⁵), je zcela nesmyslný, neboť dalece přesahuje počet případů trestními komisemi vůbec projednávaných.

Tyto počty jsou hrubě orientační, mající ilustrovat zjevnou nadsazenost tradovaných údajů. Případný pokus o přesný výpočet by se musel nejprve vyrovnat se skutečností, že blíže ne-

37 FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky III*, s. 315; TIGRID, Pavel: Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, s. 210.

38 Podle dobového tisku bylo na počátku roku 1946 ve vězení asi 16 tisíc vězňů a několikanásobně větší počet byl vězněn ve sběrných táborech (téměř výhradně Němci). Podle historika T. Staňka bylo v tomto období v táborech přes 108 tisíc internovaných Němců. Viz Zřizují se pracovní tábory (jb). *Svobodné slovo*, 19. 1. 1946, s. 2; STANĚK, Tomáš: *Internierung und Zwangsarbeit. Das Lagersystem in den böhmischen Ländern 1945–1948*. R. Oldenbourg Verlag, München 2007, s. 233.

39 DRÁPAL, Jakub: *Volební právo vězňů – protiústavní úprava?* SVOČ – PF UK, Praha 2012, s. 14–15. Viz <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/5/9/139.pdf> (citováno k 30. 5. 2013).

40 Zrádci a kolaboranti zbavení volebního práva (Kv). *Rudé právo*, 23. 2. 1946, s. 2. Pozor na provinilce proti národní cti a kolaboranty! *Rudé právo*, 15. 5. 1946, s. 5.

41 HORA, Ota: *Svědectví o puči*, s. 202; RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie*, s. 58.

42 BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu*, s. 71–72 a 103–104.

43 FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 155 a 289.

44 HORA, Ota: *Svědectví o puči*, s. 202; RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie*, s. 58.

45 HEJL, Vilém – KAPLAN, Karel: *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 25, 29.

známý počet případů zahrnoval trestní řízení vedené proti více osobám, takže obviněných a stíhaných jedinců bylo ve skutečnosti více, než kolik je evidováno případů. Na druhou stranu však několik desítek tisíc případů odložených nebo osvobozených mimořádnými lidovými soudy bylo následně předáno k posouzení trestním nalézacím komisím. Tyto desítky tisíc případů a osob se pak v retribuční statistice vyskytují dvakrát (i vícekrát), ale volební právo měl pochopitelně každý jenom jedno.

Zajímavě vypadá v porovnání s publikovanou statistikou také konkrétní obvinění ze zneužití obsílky o zavedení stíhaní podle malého dekretu v Praze a Plzni. Zde se bezpochyby naráží na tzv. vyznačení překážky volebního práva (§ 24 zákona č. 28/1946 Sb.). Nejprve si ještě připomeňme, že tuto překážku bylo možné vyznačit jen u osob, na které bylo podáno trestní oznámení do 15. února 1946, a že tedy alespoň teoreticky nemůže odpovídat skutečnosti tvrzení, podle nějž byly takto vyřazovány z volby tisíce nekomunistů *čtyřadvacet hodin před volbami* (Feierabend, Tigrid⁴⁶). Takto na poslední chvíli bylo možné z volebních seznamů vyškrtnout pouze osoby právoplatně odsouzené podle malého dekretu, a takových bylo v květnu 1946 skutečně minimum, řádově desítky, vzhledem k tomu, že komise začaly pracovat teprve počátkem roku 1946 a proti jejich rozsudku bylo možné se odvolat.⁴⁷ Dále pak bylo možné na poslední chvíli vyškrtnout osoby již odsouzené mimořádnými lidovými soudy nebo vzaté do vazby na základě zahájení řízení podle velkého dekretu – to ovšem spadalo do kompetence „Drtinovy justice“, nikoliv „Noskovy SNB“, proto je jasné, proč tímto směrem

původní obvinění z manipulace voleb nesměřují.

Kolik lidí nesmělo volit na základě pouhého obvinění z retribučního přečinu? Volební statistiky takto konkrétní nejsou, zachycují pouze celkový počet učiněných poznámek. V tomto počtu jsou zahrnuty všechny dodatečně zjištěné důvody pro odnětí volebního práva. Vedle obviněných z retribučních přečinů tak byly dodatečně vyřazeny z hlasování osoby nesvéprávné, soudem odsouzené (i za jiný než retribuční zločin) a zejména osoby, které pozbyly čs. státní občanství nebo o jejichž občanství nebylo dosud rozhodnuto. Celkový počet těchto osob byl oznámen ústředním volebním výborem již 3. června 1946 (ještě před Drtinovým projevem na schůzi vedení ČSNS) bez valného zájmu ze strany soudobého tisku. Celkem se mělo jednat o 32 293 osob. Snad jen komunistický tisk na tak nízký počet reagoval rozhořčeným článkem *Na 100.000 slovenských fašistů a kolaborantů volilo*. Konkrétně měla být takto poznačena překážka volebního práva u 17 858 voličů v Čechách (návrhů na poznámku však bylo podáno cca 28 000), na Moravě a ve Slezsku 6 458 (návrhů 15 000), na Slovensku 7 977 (návrhů 30 000).⁴⁸

Později publikovaná statistická data uvádějí podstatně vyšší čísla – 20 027 v zemi české a 11 475 v zemi moravskoslezské; číslo 7 977 udávané pro Slovensko zůstalo stejné. Celkem tedy bylo dodatečně (od 16. 3. do 26. 5. 1946 včetně) vyloučeno z volebního práva 39 479 voličů (0,52 %). Ani tato vyšší čísla ovšem nemohla mít na výsledek voleb žádný vliv. V Čechách měl jeden poslanecký mandát průměrnou „hodnotu“ 23 688 hlasů, v zemi moravskoslezské pak 23 677 hlasů. Ani v pří-

padě, že by všichni postižení měli v úmyslu volit jednu stranu, tato strana by v prvním skrutiniu nezískala jediný mandát navíc a ve druhém (kdy se počítaly zbytkové hlasy ze všech krajů) nejvýše jeden. Navíc, jak bylo řečeno, největší část postižených měla problematické občanství. Proto nepřekvapí, že absolutní počet i podíl osob vyloučených z volby nebyl největší v metropolích, ale v pohraničních okresech. Prvenství připadlo opavskému volebnímu kraji (2,89 %) a v jeho rámci především okresu Hlučín (13,35 %). Není bez zajímavosti, že v tomto okrese vyhrála volby ČSL, v metropoli téhož volebního kraje, v Opavě, zase ČSNS. Lze z toho usuzovat na zmanipulovanost místních voleb? Ani v tomto volebním kraji by ale počet hlasů lidí zbavených volebního práva „na poslední chvíli“ nestačil na získání jediného mandátu.⁴⁹

Detailní pohled na dvě nejkontroverznější lokality ukazuje rovněž zajímavá čísla: v Praze poznačily odvolací volební komise dohromady 2 039 překážek volebního práva, v Plzni o něco více, 2 053 (zde je míněn celý volební kraj, v samotném městě jen 386). Což znamená, že v Praze přišlo o právo volit skoro 10x méně lidí, než uvádí Drtina, a zhruba 9x méně, než kolik hlasů v reálu chybělo ČSNS k vítězství nad KSČ (17 960). Také v Plzni, kde nebyl rozdíl v počtu dosažených hlasů u obou hlavních rivalů tak výrazný (4 929), byl přesto 2,5x větší počet lidí zbavených volebního práva.⁵⁰

Výše uvedená statistická čísla byla čerpána z hlášení místních volebních výborů, které byly složeny ze zástupců všech čtyř politických stran. Rovněž nadřízené volební orgány byly takto paritně složeny, včetně ústřed-

46 FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky III*, s. 315; TIGRID, Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, s. 210.

47 Ve vzorku osmi okresů bylo k datu voleb uzavřeno 11 až 234 případů provinění proti národní cti, z toho 3 až 66 skončilo odsouzením. Za poskytnutí údajů děkuji Mgr. Pavlu Kmochovi a dalším kolegům z Technické univerzity v Liberci.

48 Na 100.000 slovenských fašistů a kolaborantů volilo. *Stráž lidu*, 5. 6. 1946, s. 2.

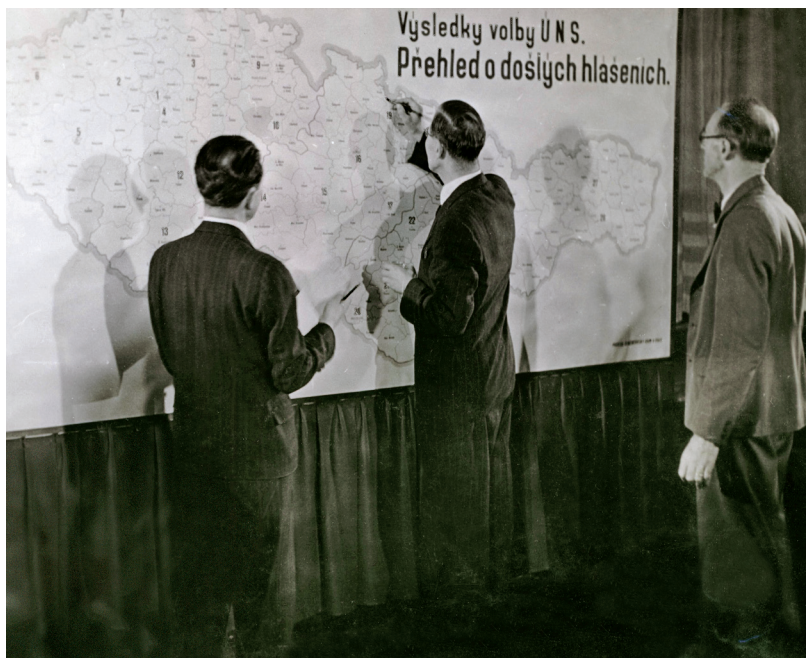
49 *Volby do Ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. Část III, Odevzdané hlasy a přidělené mandáty – podrobný rozbor*, s. 331 a 346–356.

50 Tamtéž. Srov. *Volby do Ústavodárného Národního shromáždění dne 26. května 1946. Část II, Volební výsledky podle obcí*, s. 185 a 201.

ního volebního výboru. Navíc mohla každá kandidující strana jmenovat ke každému výboru své důvěrníky, kteří dohlíželi na průběh voleb a na sčítání hlasů. Výsledky od úrovně kraje výš zpracoval Státní úřad statistický a dodatečně pak ještě překontroloval úplnost dodaných materiálů a výsledky sčítání. Zjištěné rozdíly (mezi vyhlášenými výsledky a následnou statistickou zprávou) údajně neměly vliv na přidělené mandáty. Jen rozsáhlý a podrobný výzkum, který by porovnal materiál trestních nalézacích komisí s volebními seznamy a výsledky voleb v jednotlivých volebních obvodech, by dnes mohl potvrdit nebo vyvrátit tyto statistické údaje.

TEROR SKUTEČNÝ A DOMNĚLÝ

K rozšíření názoru, že malý dekret byl zneužíván, zejména že byl zneužit k ovlivnění voleb, bezpochyby přispěly také vnější okolnosti. Především nekalé praktiky některých komunistických vyšetřovatelů, kteří se zmanipulováním svědeckých výpovědí snažili diskreditovat politické odpůrce a dokonce i bojovníky nekomunistického odboje. Skutečnost, že celé jedno „odvětví“ retribuice je pod kontrolou komunisty řízeného ministerstva vnitra, byla jistě dalším důvodem k podezřavosti. Možná nejdůležitějším faktorem byla promlčecí lhůta u přestupků podle malého dekretu. Promlčení skutků spáchaných za okupace mělo nastat po 26. květnu 1946. Na stejný den komunistický ministr vnitra vyhlásil termín voleb. Mohl to být zlý úmysl, ale také nemusel. Na termínu voleb se totiž všechny strany Národní fronty dohodly už v lednu, zřejmě aniž by někdo postřehl souvislost.⁵¹ Počátkem května, kdy se naplno rozjela volební kampaň, již bylo nebezpečí promlčení kolaborantských

Na velkou mapu republiky zakreslují pracovníci ministerstva vnitra průběžné výsledky hlasování z okresů a krajů
Foto: VHA – VHÚ

činů akutní. U lidových soudů leželo množství případů, u nichž bylo zřejmé, že budou postoupeny trestním nalézacím komisím; otázkou bylo, zda včas. Rovněž u národních výborů se hromadila udání, aniž na ně komise (které v některých okresech teprve vznikaly) stíhaly reagovat. V souladu se správním právem vydal ministr vnitra pokyn, aby okresní národní výbory přerušily promlčecí lhůtu alespoň formálním zahájením trestního řízení – oznámením obviněnému. To bylo pozadí těch tisíců obsílek, které skutečně rozeslaly národní výbory těsně před volbami – mimo jiné i několika úředníkům ministerstva spravedlnosti, kteří byli následně od všech obvinění očištěni.⁵² Obsílky rozhodně neznamenal automatické odnětí volebního práva, o němž jednak rozhodovaly odvolací volební komise,

jednak tu bylo omezení na trestní oznámení podaná do 15. února.

Na toto dění zareagoval ve volební den národně socialistický tisk alarmující zprávou na titulní straně, v níž tvrdil, že komunistický bezpečnostní aparát v Praze rozeslal 14.000 až 20.000 obsílek národním socialistům s tím, že proti nim bylo zavedeno vyšetřování podle dekretu prezidenta republiky o národní cti.⁵³ Autor článku pak správně upozorňoval, že tyto obsílky podle zákona nemají mít na volební právo vliv, a dovolával se čestného slova ministra vnitra, že malého dekretu nebude zneužito. Odkud však vzal uvedená čísla, co jej vedlo k závěru, že všichni obeslaní jsou národní socialisté a že přijdou o volební právo, se už pravděpodobně nepodaří zjistit. Podobnou zprávu přinesl i tisk ČSL. Ovšem s tím roz-

51 Viz např. článek: Volby dne 26. května (Hn). *Svobodné slovo*, 17. 1. 1946, s. 1.

52 Viz projev ministra Drtiny na 63. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění, 2. července 1947 – viz <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/063schuz/so63006.htm> (citováno k 30. 5. 2013).

53 Teroru nepovolíme! (mi). *Svobodné slovo*, 26. 5. 1946, s. 1–2.

dílem, že postižené identifikoval pouze jako „nekomunisty“ a jejich množství označil jen jako „větší počet“.⁵⁴ O dva dny později také list ČSNS svou poplašnou zprávu částečně dementoval. Především zaměnil tvrzení, že všichni postižení byli národní socialisté, za obecnější „pražské voliče“, a byl nucen připustit, že v čele pražského bezpečnostního aparátu stojí řádně zvolený sociální demokrat, nikoliv komunistický „uzurpátor“. Nicméně trval na tom, že tímto způsobem bylo skutečně připraveno o volební právo mnoho tisíc lidí, kteří byli uvedeni v omyl a domnívali se, že nemohou volit.⁵⁵ Navzdory této opravě se však v tomtéž čísle listu objevuje také rezolutní tvrzení, že tisíce pražských občanů bylo bez

příčiny zbaveno volebního práva ještě před volbami. Nedosti však na tom. Dalším četným občanům bylo znemožněno použití volebního práva ještě přímo v den voleb, přímo ve volebních místnostech. O kolik lidí jde, vysvítá nejlépe z přirovnání počtu platných hlasů se zapsanými voliči. Platných hlasů je ve Velké Praze o 49.345 méně, než kolik bylo zapsaných voličů. Nelze uvěřit tomu, že by ve Velké Praze celých padesát tisíc lidí bojkotovalo volby a nezúčastnilo se jich. Jde zřejmě o národně socialistické voliče, kterým tak nebo jinak bylo znemožněno volit.⁵⁶ Připomeňme si, že statistické údaje o počtech překážek volebního práva udávají čísla řádově nižší a že volební neúčast ve srovnání s předválečnými volbami poklesla.

UKLIDŇUJÍCÍ SEBEKLAM

Informace o zmanipulování voleb zneužitím retribučních dekretů jsou tedy nepravdivé, uváděná čísla pak nadhodnocená. Tímto způsobem, v žádné z tradovaných variant, nemohl být volební výsledek ovlivněn. Proč k takové mystifikaci vůbec došlo? Odpověď bude nejlépe hledat ve vlastních svědectvích autorů. Především z obou Drtinových textů je znatelná frustrace, kterou byla pro vedoucí politiky volební porážka. I když nešlo o skutečný neúspěch, protože národně socialistické straně se v roce 1946, mj. díky systému NF, podařilo zlákat násobně více voličů, než kolik dokázala získat kdy dříve i později, v konkurenci plného spektra politických stran.⁵⁷ Přesto, v poměru k volebním ziskům KSČ, to bylo málo. Porážka ve velkoměstech, v Praze a v Plzni, které národní socialisté považovali za své domény, byla zvláště bolestivá pro předsedu strany, stávajícího pražského primátora, který stál v čele pražské kandidátky. V této souvislosti chci hned vzpomenout toho, jak velice se dotkla ztráta vedoucího místa v Praze dr. Zenkla. Nečekal to ani zdaleka, napsal Prokop Drtina a současně přispěchal s vysvětlením, které by mohlo utěšit vůdcovo raněné ego: Prvenství v Praze a tím i nároku na významnou funkci primátora hlavního města dosáhli komunisté tedy výlučně díky oné manipulaci, kterou odepřeli asi 20.000 pražských voličů volební právo zjevným zneužitím malého retribučního dekretu...⁵⁸

Je dost možné, že nešlo jen o ego předsedy Zenkla. Drtina se účastnil pražské volební kampaně po jeho

Okresy a statutární města s nejvyšším počtem lidí dodatečně zbavených volebního práva (bez rozlišení důvodu) mezi 15. 3. a 26. 5. 1946

okres/město	volební kraj	počet postižených	% oprávněných voličů	vítěz voleb
Hlučín	XIX	2621	13,35	ČSL
Praha	I	2039	0,28	KSČ
České Budějovice	XIII	790	1,03	KSČ
Fryštát	XVIII	667	0,84	KSČ
Brno	XV	639	0,34	ČSNS
Opava-venkov	XIX	610	2,22	ČSL
Hodonín	XVII	539	0,74	ČSL
Most	VII	462	1,07	KSČ
Děčín	VII	425	0,95	KSČ
Český Těšín	XVIII	421	0,87	KSČ
Praha-venkov-sever	IV	421	0,59	KSČ
Litoměřice	VII	411	1,14	KSČ

54 Co se stalo těsně před volbami? *Lidová demokracie*, 26. 5. 1946, s. 2.

55 Ještě dekret o národní cti (re). *Svobodné slovo*, 28. 5. 1946, s. 5. Srov. Volební výsledky (á). *Svobodný zítřek*, 30. 5. 1946, s. 3.

56 Jak volila Velká Praha. *Svobodné slovo*, 28. 5. 1946, s. 2.

57 Největší předválečný úspěch zaznamenala ČSNS při volbách do Národního shromáždění v roce 1929, kdy dostala v českých zemích 713 609 hlasů a celkově skončila na 3. místě. Nejlepší výsledek po zániku Národní fronty měla strana (pod názvem Čs. strana socialistická) ve volbách do Sněmovny národů Federálního shromáždění v roce 1990, kdy v českých zemích obdržela 208 662 hlasů. Viz Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v roce 1929. In: *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006*. ČSÚ, Praha 2008 – [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FoF82/\\$File/422008ko12.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FoF82/$File/422008ko12.pdf) (citováno k 30. 5. 2013); *Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8.–9. 6. 1990 na území České republiky* – <http://www.volby.cz/pls/sn1990/u4> (citováno k 30. 5. 2013).

58 DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Svazek II, kniha 1 – Emigraci k vítězství*, s. 169.

boku, do značné míry byl tedy za volební výsledek spoluodpovědný.

Na tomto místě je potřeba připomenout, že Drtinovy paměti byly sepsány teprve v průběhu 60.–70. let a poprvé publikovány až v roce 1982. Drtina patrně vycházel z poznámek a zápisů svých dřívějších projevů, ale nejspíše neměl možnost svou verzi konzultovat s národnými socialisty v emigraci, a naopak tito nemohli být Drtinou ovlivněni. Fáma o zneužití retribučního dekretu ke zmanipulování výsledků voleb proto musela být v národně socialistických kruzích rozšířena už před únorem 1948. Z tohoto hlediska je pozoruhodné, že Hubert Ripka a Ota Hora, kteří jako členové předsednictva ČSNS byli přítomni Drtinovu povolebnímu referátu 6. června 1946 a slyšeli originální stížnost na zneužití malého dekretu z první ruky, později rozšiřovali čísla desetinásobně vyšší. Naproti tomu Pavel Tigrid a L. K. Feierabend, kteří znali fámu jen z doslechu a tisku, se přidrželi verze mnohem podobnější Drtinově.

Drtina i Feierabend opakovaně uvedli, že nekalými praktikami jejich strana přišla právě o tolik hlasů, o kolik je komunisté předčili, o hlasy, které byly rozhodující pro to, aby ČSNS byla v Praze první. I když se jedno z těchto čísel poprvé objevilo už v den voleb, je zjevné, že celkový příběh byl vymyšlen tak, aby zacelil nedostatečný výsledek. Z exilových politiků mluví pochopitelný pocit frustrace a ideologická zaslepenost, exilové historiky zase omlouvá nedostatečný přístup k pramenné základně. Čím však vysvětlit počínání historiků po roce 1989, jestliže po dvacet let opisovali očividně nesmysl-

ná čísla? Přestože původní statistické zprávy historici běžně používají, jen málokdy také citují údaje o počtu lidí zbavených volebního práva⁵⁹ a prakticky nikdo dosud neupozornil na to, že údaj o osobách vyloučených z volby je asi 10x nižší, než tvrdil Drtina, a 7x nižší, než tvrdili Feierabend a Tigrid. Převážná většina autorů dosud publikovaných prací, které se k problematice volebního práva v souvislosti s retribuční vyjadřují, tak bezmyšlenkovitě opakuje a navzájem od sebe přejímá nepravdivé tvrzení, že volební právo ztratil automaticky každý, kdo si vyslechl obvinění podle dekretů.⁶⁰

Podobně nejspíš vzniklo i druhé číslo, 250 až 300 tisíc, se kterým přišli Ripka a Hora. Ministr Drtina při hodnocení voleb prohlásil: [Limit], který jsme si dali, byl 1,500.000 hlasů. Je pravda, že každý z nás měl přitom v koutku svého srdce to nejtajnější přání, že co bude navíc, bude přidáno. Ale fakt je, že když jsme odhadovali střídavě, odhadovali jsme, že strana má dosáhnout toho limitu 1,500.000. Dosáhli jsme 1,300.000...⁶¹

To „navíc“, s čím mnozí národní socialisté počítali, byl zisk až 1 800 000 hlasů. A 1 500 000 byl „střízlivý odhad“, jehož strana nedosáhla. O chybějících 200 000 a více hlasů, které náležely „demokratům“ tedy stranu nejspíše někdo „okradl“.

Při troše snahy lze čísla „dokazující“ zneužití malého dekretu ve volbách interpretovat zcela jinak, než jak to dělali národní socialisté. Dvacet tisíc chybějících voličů v Praze – to mohli být žadatelé o navrácení čs. občanství, jejichž vyřazení z volebního procesu požadoval národně socialistický tisk.⁶²

Ačkoliv: *Tvrzení, že osoby tohoto druhu volily snad určitou stranu a přispěly nebo nepřispěly k jejímu volebnímu úspěchu, nelze při tajných volbách vůbec prokázat a nelze je vážně brát v úvahu.*⁶³

Tento pokus o osvětlení vzniku tradovaného mýtu v žádném případě nemá být omluvou manipulativního zacházení s fakty, jehož se národně socialističtí politici dopustili ve snaze prezentovat sporné teze jako prokázané skutečnosti a mnohonásobného nadšazování číselných údajů tak, aby odpovídaly jejich potřebám. V politické praxi to není první ani poslední případ, kdy se neúspěšná strana po volbách namísto analyzování chyb vlastní politiky zaměřuje na očerňování úspěšnějšího protivníka. Mnozí národně socialističtí politici snad nakonec sami uvěřili tomu, že jim jejich zaručené volební vítězství (zejména v Praze) takřka před nosem „ukradly“ podlé triky komunistů. Jak plyne z obsahového porovnání Drtinova a Tigridova textu, v tomto uklidňujícím sebeklamu pak dokázali setrvat celých čtyřicet let exilu. Posléze ho bez problémů vnesli do vědomí polistopadové české společnosti. Přičemž není překvapivé to, že v rámci polistopadových snah o revizi do té doby dominantního komunistického výkladu československých dějin pronikly do soudobé historiografie interpretační vzorce a faktografie tradované v exilu, ale že se bez náznaku kritického přístupu udržely tak dlouho.

Za pomoc při sběru materiálu pro tento článek děkuji prof. Františku Hanzlíkovi, prof. Jiřímu Kocianovi a PhDr. Ondřeji Koutkovi.

59 Mezi výjimky patří např. PEHR, Michal: Volby 1946. In: PEHR, Michal – VAŠEK, Richard (eds.): *Na pozvání Masarykova ústavu*, sv. 5, s. 20. Autor však nijak nepolemizuje s nesprávnými informacemi jiných autorů v témže sborníku.

60 Z nepublikovaných prací je třeba vyzdvihnout diplomovou práci Pavla Kmocha, který se jako jeden z mála obtěžoval přečtením dobových volebních zákonů a zamyslel se nad reálně možným dopadem retribučních dekretů na výsledek voleb. KMOCH, Pavel: „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy. Diplomová práce. TUL, Liberec 2011, s. 60–62.

61 KOCIAN, Jiří: *Československá strana národně socialistická v letech 1945–1948*, s. 100–107. KOUTEK, Ondřej: *Prokop Drtina*, s. 214–221.

62 Například: Budeme volit (ač). *Svobodné slovo*, 27. 3. 1946, s. 2; srov. KOCIAN, Jiří: Volební výsledky z pohledu Československé strany národně socialistické. In: PEHR, Michal – VAŠEK, Richard (eds.): *Na pozvání Masarykova ústavu*, sv. 5, s. 48, pozn. 9.

63 Odpověď ONV v Ústí nad Labem na stížnost místních organizací KSČ a ČSD na skutečnost, že v obcích Zálezly a Stebno byly k volbě připuštěny i osoby německé národnosti a osoby obviněné z provinění proti národní cti. NA, f. Ministerstvo vnitra – nová registratura I (MV-NR-I), k. 2065, složka B-2303/9 (nefoliováno), dopis ze dne 23. 7. 1946.